

ביאורים

הרמב"ם מתאר כאן את הרקע לאגרות בעניין המשיח שהתקבצו יחדיו באיגרת תימן. באותה תקופה אדם אחד סחף רבים אחריו, בכישרון ובהצלחה רבה, בטענה כי הוא מיישר הדרך לפני המשיח. חלק מהטעות של ההמון שהלך אחריו היה בהתבוננות "אל מראהו ואל גבה קומתו", במקום לבחון את הראיות שאותן הוא נושא עמו. הרמב"ם הבין מיד את הסכנה שבמציאות זו, ולו רק מצד הגויים שיפגעו בישראל לאחר שיתברר כי איש זה הינו שקרן, ונחלץ הרמב"ם לפעולה. באיגרת תימן הרמב"ם כותב סימנים אמתיים למשיח, לתקופה שבה הוא יבוא, ומדדים נוספים לבחינה. בסופו של דבר אחד ממלכי ערב הרג איש זה מפני שלא היו בידו ראיות לאמת את דבריו, ואחרי שבגאוותו התפאר לומר שהוא בן אלמוות. מדובר בתקופה קצרה של שנה אחת בלבד שבה הסתובב אותו משיח שקר, אך משקעים רבים נוצרו בתימן בעקבות אותו המעשה, מצד התנכלות הגויים ומצד הפחד ממשיחי שקר נוספים.

לפעמים אנו נוטים להאמין לדברים שאנו מצפים להם ביותר. הציפייה למשיח טבועה בנפשות ישראל. לא רק יהודים הלכו אחרי אותו אדם אלא אפילו ערבים, כי הרצון להיגאל מקשיי העולם משותף לכל בני האדם. עלינו להיזהר מהפיכת הדמיון למציאות, מפני שתוך זמן לא רב הדמיון יכול להתגלות כשקר גס, ולהסב נזקים רבים לנו ולסובבים אותנו. כך בדיוק קרה עם אותו משיח שקר שהגיע לתימן. כדי לברר את האמת מפני הדמיון הרמב"ם טרח וכתב שלושה קונטרסים המבשרים את סימניו האמתיים של המשיח, וזו הדרכה טובה גם לנו, לברר בראיות מה הם דברי אמת מצד אחד, ומאלו בדיות עלינו להישמר מצד שני.

הרחבות

• משיחי שקר

ואמר שהוא שליח מיישר דרך לפני מלך המשיח. הרמב"ם מתאר תופעה של איש שפיתה אחריו רבים בטענה שהוא המשיח, וגרם במעשהו מכשול גדול. פעמים רבות משיחי השקר טענו שדבריהם מבוססים על תורת הקבלה, ובשמה הם הפיצו דעות מקולקלות בהמון - הם מיעטו בחשיבות קיום המצוות בפועל והדגישו את הכוונה ואת התכנים הפנימיים של המצוות.

הרשב"א התמודד עם בעיה זו, וביאר שעבודת ה' מבוססת בעיקרה על המצוות שנעשות לשם שמים, ולא על כוונות של מקובלים: "ועל ענין התפלה שאמרת כי בלתי הכוונה נחשבת (- התפילה) כמאומה לעובד באמת כי הכוונה יסוד הכל. אבל (האמת היא ש) הכוונות רבות ונחלקות למדרגות רבות... ולפי השגת כל אחד ואחד ימצא חן (- לפני הקב"ה). והמדרגה הראשונה שבכוונות, שכל ישראל עומדים עליה, היא שהכל יודעים ומודים שיש אלוה יתברך מחוייב המציאות, חידש העולם ברצונו כאשר רצה, ושנתן תורה לעמו ישראל בסיני תורת אמת וחקים ומשפטים צדיקים. ולו אנחנו ולפנינו נעבוד והוא המשגיח על מעשינו... ועל הכוונה הזאת יתפלל כל מתפלל בישראל, ואפילו הנשים ועמי הארץ. וכלם מקבלים שכר חלף עבודתם אשר הם עובדים. ואפילו מי שאינו יודע לכוין המלות ומחליף מלה במלה מקבל שכר על הכוונה הכללית... וחסו ושלום למנוע (מ)ל התפלל כל מי שאינו יודע לכוין בכוונות שמכוונים אליהם גדולי החכמים. ולא לרפות ידיהם שאם אתה אומר כן נמצאו הקטנים והנשים ועמי הארץ נמנעים מן התפלה ומן המצוות..." [שו"ת הרשב"א א, תכג].

משיח השקר
בארץ תימן

(א) ועל עסקי המשיח, שהגיעו אליכם דברים משמי - לא כף היה המעשה ולא במזרח היה באספהאן, אלא בתימן עמד איש - לדבר זה כמו שתים ועשרים שנה - ואמר שהוא שליח מיישר דרך לפני מלך המשיח, ואמר להם שהמשיח שם בארץ תימן, ונתקבצו לו אנשים הרבה יהודים וערביים, והיה מסובב בהרים. וכתבו לי אחינו שבתמן כתב גדול, יודיעו לי משפטו ודרכו, וחדושין שחדש להם בתפלות, ומהו אומר, ואמרו שכתב ראו מנפלאותיו כף וכה, ושאלו לי על זה. והבנתי מכל הדברים שאותו האיש העני - חסר דעת, וירא שמים היה אבל אין חכמה בו כלל, וכל שאומר שעשה או שנגרף על ידו - שקר וקזב. ופחדתי על היהודים ששם, וחברתי להן כמו שלש קנדריסין^ו בענין המשיח וסימניו וסימני הזמן שיראה בו, והזהרתי אותם שיזהירו לזה האיש שמה יאבד ויאבד קהלות. כללו של דבר - לאחר שנה נתפש, וברחו כל הנלוים עליו. ואמר לו מלך מן הערביים שתפשו: מה זה עשית? אמר לו: אמת עשיתי, ובדבר ה' עשיתי. אמר לו: מה המופת שלך? אמר לו: תחתך ראשי ואני אחיה. מיד אמר לו: אין לך אות גדול מזה, ונדאי אני וכל העולם אאמין ואדע כי שקר נחלו אבותינו. מיד הרגו לאותו עני, תהא מיתתו פפרה לו ולכל ישראל, ונענשו היהודים ברב המקומות כמון. ועד עתה יש שם חסרי הדעת יאמרו: עתה יהיה ינעמד. כף היו הדברים. ואם שמעתם שהגיע כתבי לפאס - שמה אותן הדברים ששלחתי לתימן העתקו והגיעו לפאס.

ויכר אמרתי לכם שכל דקדוקי השאלות בענין זה כלם שריגי אילן אחד הן, ואני אצוה סיים לכם בדעת: "גדו אילנא^ו וקצו ענפיהו אתרו עפיה ובדרו אנבה" (דניאל ד, יא), ונטעו במקומו עץ הדעת טוב ורע, ואכלו טובו ופריו, ושלחו ידכם וקחו גם מעץ החיים, והקב"ה יזכנו ויזכק אתכם לארות פריו ולשבע מטובו עד אשר נחיה לעולם, אמן.

ונכתב בנחץ^ו גדול, בי"א בתשרי שנת אתק"ו לשטרות, בארץ מצרים, ישע יקרב.

התנצלות על
הקיצור

אל יאשימוני רבותי על קצר הדברים, שהכתב מוכיח שכתבתיו לשעתו, ואני טרוד הרבה מרב עסקי האמונה. וה' יודע, לולי הרב ר' פינחס ש"צ שלח שליח, והפציר בי עד בוש, ולא זז מפני עד אשר כתבתיו - לא הייתי משיב עתה, לפי שאין לי פנאי. ובעבור זה תדינוני לכף זכות. ושלום אחי ורבותי ירבה ויגדל.

קנדריסין - מאמרים, חוברות. גדו אילנא וכו' - כרתו האילן וקצו ענפיו, פרו את פירותיו, השירו והפילו עליו. בנחץ - בדחיפות.